

SOOS EK DIT SIEN 'N ANTWOORD AAN PROF. VAN JAARVELD

I

Graag aanvaar ek prof. van Jaarsveld se uitnodiging om op sy artikel *Probleme by die skrywe van geskiedenisboeke*, te antwoord. Prof. van Jaarsveld is tereg bekommerd oor die feit dat persaanvalle oor geskiedenis-handboeke blykbaar grotendeels op boeke toegespits is waarvan hy die hoofouteur is. Verder blyk uit sy artikel die afleiding dat dit dan my motief was om verdagmaking teen Afrikaners te saai. Graag wens ek dan hierop te antwoord deur te wys op my benadering van die probleem en waarom ek die hele aangeleentheid so benader het.

In 1958 het ek 'n oorsese professor hoor sê dat die onderwysstelsel in Suid-Afrika gebruik word om die nasie verdeeld te hou. My reaksie was dieselfde as die van die meeste Suid-Afrikaners, nl. op grond waarvan kan hy so 'n bewering maak, en veral hoe kan hy dit weet? Die gedagte het by my ontstaan om die bewering te toets en het ek dit aan die geskiedenisonderrig — die dikwels „lewendele verledes”, soos prof. van Jaarsveld dit in sy onlangse gepubliseerde boek so treffend gestel het, gaan toets. Maar die leerlinge is mos dieselfde vir kinders van albei taalgroepe, het ek gedink — dan moet 'n mens seker na die handboeke kyk. Ek het toe besluit om 'n proefskrif oor dié onderwerp te skryf.

Ek het toe 'n hele aantal handboeke vergelyk en tot die gevolgtrekking gekom dat daar 'n taamlike groot verskil in die benadering, veral van die Suid-Afrikaanse, maar in sekere opsigte ook van die Algemene Geskiedenis, tussen die verskillende handboeke bestaan, wat aan leerlinge voorgeskryf word. Deskundiges het trouens reeds lankal van hierdie verskille melding gemaak.

Terloops het ek ook die ontdekking gemaak dat baie handboeke wat in Afrikaans sowel as in Engels verskyn het, vry vertaal is, met die gevolg dat hulle in Engels heelwat anders lyk as in Afrikaans, en wel so dat hulle in die vrye vertaling nader aan die geskiedenisbeeld van Engelssprekende Suid-Afrikaners kom as die oorspronklike Afrikaanse tekste. Hierdie feit was nie algemeen bekend nie en as prof. van Jaarsveld op bl. 152¹ skryf dat hy net so verras was as ek daarvoor en dat hy die twee tekste nou gewysig het om hulle nader aan mekaar te bring, dan is niemand meer verheug daarvoor as juis ek nie. Ek het hierdie — en ander — feite aan wyer kringe bekend gestel omdat ek geglo het dat hierdie feite van openbare belang is. Maar natuurlik was vertalings net een gedeelte van my navorsing en, al sou die vertalingsverskille al die bewys lewer dat Engelssprekende kinders nie dieselfde beeld oor die verledes as Afrikaanssprekende kinders bygebring word nie, dan is dit nie oor hierdie gedeelte van my navorsing dat ek werklik begaan geraak het nie.

Daar is vandag in ons land 'n neiging om die geskiedenisvisie nouer op eie gebied te laat val as wat dit sowat tien jaar gelede die geval was. Aan-

1. *Historia*, Jrg. VII, nr. 3, p. 152.

gesien ek hoop om my hersiene proefskrif, waarmee ek tans besig is, voor die einde van November in te dien, wil ek nou nie hier meer daaroor uitwy nie. Maar laat ek tog net dit sê: Ek is diep oortuig daarvan dat hierdie neiging groot gevare meebring — gevare wat daartoe sal lei dat al ons kinders hierdie neiging eendag bitter sal berou. En omdat ek weet dat prof. van Jaarsveld al baie keer in die publiek verklaar het dat hy ook ten gunste van 'n meer uitgebreide horison in ons geskiedenisbeeld is — was ek nie alleen geskok oor sy artikel nie, maar het ek my ook afgevra hoe dit moontlik is dat hy tot gevolgtrekkings oor my werk gekom het wat ek nooit beoog het nie.

II

Laat ek nou verduidelik dat ek nie van plan is om meer oor my navorsing te sê voordat ek met die hersiening van die proefskrif klaar is nie. Toe ek egter gevra is om oor die onderwerp 'n lesing te hou, het ek my verplig gevoel om die uitnodiging te aanvaar. Die volgende dag — 6 Junie — het die *Rand Daily Mail* 'n verslag daaroor geplaas. Aangesien ek hoofsaaklik nie teen sy boeke beswaar gemaak het nie, het die naam van prof. van Jaarsveld in hierdie taamlik lange verslag nie eens verskyn nie. Daarna het prof. van Jaarsveld met my in verbinding getree en 'n afskrif van die lesing gevra. Ek het dit dadelik gestuur en die hoop uitgespreek dat ons met mekaar in verbinding sal bly.

In sy brief aan my het hy die feit beklemtoon dat die verskille tussen die Engelse en Afrikaanse uitgawes van sy boeke nie opsetlike aangebring is nie. Dit het ek ook nooit beweer nie. Maar toe ek deur die *Sunday Times* meegedeel is dat hulle ook 'n berig oor die lesing wil publiseer, het ek gevra om die verslag te sien voor dit gedruk word. Ek het dit nie geskryf nie en wat daar uit die lesing uitgesoek is, laat die klem nie juis daar val waar ek dit sou wou laat val het nie. Omdat ek die brief van prof. van Jaarsveld toe al ontvang het, het ek gevra om die sin te mag byvoeg. "I am not saying (altered translations) is done deliberately to present a different picture. The fact is, it is done." Terselfdertyd het ek ook 'n aanhaling uit een van prof. van Jaarsveld se boeke, nl. waarin hy sê dat die Afrikaner se geskiedenisbeeld nie genoeg universele aspekte het nie, in my lesing gemaak, om aan te toon dat hy met die hoofaspek van my kritiek saamstem. Ongelukkig egter, het die *Sunday Times*-verslag — soos met baie van die dinge waarin die pers belangstel gebeur — hoofsaaklik die aandag op vertalingsverskille getrek, omdat dit nie so maklik is om Engelssprekende lesers se belang in Afrikaanse boeke te wek nie. Omdat prof. van Jaarsveld se boeke op die oomblik die enigste vertaalde handboeke i.v.m. die nuwe leergang(e) is, beteken dit dat, as 'n mens die vertalingsverskille kritiseer, die indruk gewek kan word dat die kritiek hoofsaaklik op die boeke gemik is. Maar dit het ek beslis nie beoog nie en gelukkig kan ek dit bewys — sover 'n mens motiewe kan „bewys”.

III

Prof. van Jaarsveld het my gedurende Juniemaand 'n hele aantal oordrukke van sy artikels gestuur. Hieroor was ek baie bly, veral omdat party

van hulle „with compliments” geteken was. Intussen is ek deur die *Rand Daily Mail* uitgenooi om self ’n artikel oor die saak te skryf. Ek het op 2 Julie aan prof. van Jaarsveld geskryf en hom in kennis gestel oor die inhoud van die beoogde artikel. In die artikel het ek die voorstel gemaak— wat ek wel al twee jaar gelede sonder sukses gemaak het — dat ons in Suid-Afrika ’n onafhanklike hersieningskomitee i.v.m. geskiedenisboeke moet saamstel, netsoos bv. in die Nordiese lande en in baie ander dele van die wêreld gedoen is. In my brief het ek hom uitgenooi — drie weke voor die artikel op 24 Julie verskyn het — om die voortou te neem vir die saamstel van so ’n komitee.

Ongelukkig het hy die kritiek op sy boeke as so ernstig en grotendeels ongeregtig beskou, dat hy nie daarop geantwoord het totdat die *Historia*-artikel al in druk was nie, en toe het hy gesê dat my vooroordele van so ’n aard is dat samewerking nie moontlik is nie.

Omdat ek altyd geglo het dat samewerking met prof. van Jaarsveld op hierdie gebied moontlik is, het ek daarna ’n vriendelike samespreking met hom gehad en ons verstaan mekaar nou baie beter. Ek verstaan duidelik dat ons die saak van twee kante bekyk. Hy van dié van ’n skrywer wat sy bes doen om ’n boek so goed moontlik te maak en wysigings eers in ’n volgende uitgawe aan te bring, ek van die standpunt van die onderwyser wat ondersoek wat in die kinders se hande gegee word, wat wel dankbaar is oor komende wysigings, maar wat ook bewus is van die feit dat die meeste skole die handboeke ’n hele aantal jare gebruik voor daar nuwes aangekoop word.

Dit was dan ook die rede waarom ek die aanhaling oor die „morsige ghetto’s” in my (eerste) lesing oor die onderwerp gemaak het: die uitgawe waarin die uitdrukking verwyder is, het toe nog nie verskyn nie. Omdat ek geweet het dat dit verwyder sal word het ek die *Sunday Times* gevra om dié voorbeeld nie te gebruik nie — en hulle het dit ook nie gedoen nie.

IV

Ek het nooit beweer dat alle vooroordele bewus is nie. Maar ek weet ook dat daar mense is wat die geskiedenis as die handlanger van teenswoordige strydvrae eensydig wil gebruik. Ek het nooit geglo dat prof. van Jaarsveld een van hulle is nie en dit ook nooit van hom óf gesê óf geskryf nie. As dit moontlik was om dit uit iets wat ek gesê of geskryf het af te lei, spyt dit my innig. Aangesien sulke misbruike van die verlede ook deur die Staatspresident in sy Krugerdag-toespraak afgekeur is, mag ek miskien die hoop koester dat dit moontlik sal wees om in die toekoms met prof. van Jaarsveld en ander mense wat in hierdie onderwerp belangstel, vrugbaar en vriendelik saam te werk.

F. E. Auerbach.

REPLIEK

Op versoek van mnr. Auerbach het ek hom in Pretoria te woord gestaan. Ek het hom daarop gewys dat sy kritiek op my *Illustrated History for the High School Std. IX & X* in *The Transvaal Educational News* van Augustus 1962, p. 15, bevestig wat ek beweer het op p. 150 van my *Historia*-artikel